

**Een archeologisch bureau-onderzoek en
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de Polderstraat
137 te Alblasserdam (ZH)**

M. Verboom-Jansen

ARC-Rapporten 2011-73

Geldermalsen
2011
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Polderstraat 137 te Alblasterdam (ZH)

ARC-Rapporten 2011-73
ARC-Projectcode 2011/215

Tekst
M. Verboom-Jansen
Afbeeldingen
M. Verboom-Jansen
Redactie
K. Otten

Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

Status
Versie 2.1 (definitief), augustus 2011

Autorisatie — A.J. Wullink

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2011

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Alblasserdam, Polderstraat 137
Projectcode	2011/215
CIS-code	46.889
Projectleider	Mw. M. Verboom-Jansen, MSc
Contact	0345-620107, m.verboom@arcbv.nl
Opdrachtgever	Timmerbedrijf Paans, dhr. W. Paans
Contact	078-6932407, wpaans@klikSAFE.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Alblasserdam, dhr. M. van de Graaf
Contact	078-7706110, m.van.de.graaf@alblasserdam.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Polderstraat 137
Plaats	Alblasserdam
Gemeente	Alblasserdam
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	38C
RD-coördinaten	NW: 105.425/430.459 NO: 105.441/430.461 ZO: 105.453/430.432 ZW: 105.432/430.423
Oppervlakte	700 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Naaldwijk
Geomorfologie	Niet gekarteerd; in buurt van getij-oeverwal
Bodem	Niet gekarteerd; in buurt van kalkarme poldervaaggronden.
Historische situatie	In 1832 was de onderzoekslocatie onbebouwd en in gebruik als (hakhout)bos. In 1900 was dit nog steeds het geval. Het huis is rond 1939 gerealiseerd, de schuur rond 1992.
Archeologische verwachting	Zeer hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen uit de periode Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Op de oevers van de Alblas kunnen resten vanaf de IJzertijd aanwezig zijn. Op het rivierduin kunnen resten vanaf het Mesolithicum aanwezig zijn.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Timmerbedrijf Paans heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen verricht aan de Polderstraat 137 te Alblasserdam.

Aanleiding tot dit onderzoek vormt de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de bouw van een woning op de onderzoekslocatie. Bij deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische waarden bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹

Het veldwerk is uitgevoerd op 1 juni 2011 door drs. A.J. Wullink en M. Verboom-Jansen MSc. Voorafgaand hieraan is een bureau-onderzoek uitgevoerd door M. Verboom-Jansen MSc. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2)² en de eisen van de provincie Zuid-Holland.

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt in het noordwesten van de Alblasserwaard, aan de Polderstraat 137 in Alblasserdam (afb. 1). De onderzoekslocatie ligt ten zuiden van de Alblas en ten noorden van bedrijventerrein Vinkenwaard. Op de onderzoekslocatie is een woning (aan de straatkant) en een bedrijfsruimte aanwezig (zie ook afb. 2). De fundering van de huidige bebouwing ligt op 130 cm –mv. Het betreft een strook beton van 100 cm breedte, met daarop een betonfundering 25 cm breed. Ook zijn er kruipruimten tot 100 cm –mv aanwezig. Verder is er een over een oppervlak van ca. 6 m² (3,4 bij 1,8 m) een kelder van 1,8 m diep aanwezig. De tuin op de onderzoekslocatie is grotendeels betegeld of bestraat. De onderzoekslocatie heeft een oppervlakte van ca. 700 m². De maaiveldhoogte op de onderzoekslocatie varieert van 0,4 tot 0,8 m –NAP.

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

De woning op de onderzoekslocatie zal worden gesloopt. Daarna wordt een nieuwe woning gerealiseerd, ongeveer 1,5 m verder van de weg af dan de huidige woning (zie afb. 2). De nieuwbouw komt gedeeltelijk buiten het huidige bouwvlak en binnen de huidige bestemming 'tuin'. De nieuwbouw beslaat ongeveer 97 m². Voor de fundering van de nieuwbouw wordt de bodem tot ca. 60 cm –mv ontgraven (zie afb. 3). De nieuwbouw wordt niet onderkelderd.

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.4 Doel van het bureau-onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.4.1 Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend onderzoek. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.5 Werkwijze bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële bewoonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruikgemaakt van Archis2, de online archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Indiatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. Naast deze informatie is gebruikgemaakt van de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland.³ De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van historisch-topografisch kaartmateriaal en historische bronnen. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele (sub)recente verstoringen die de archeologische verwachting beïnvloeden.

1.5.1 Inventariserend veldonderzoek

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. Door het geringe oppervlak van de onderzoekslocatie zijn de boringen zoveel mogelijk in een grid van

³<http://chs.zuid-holland.nl/>.

12.5×10 m geplaatst. In verband met de aanwezigheid van een waterkering aan de Polderstraat, is het op gezag van Waterschap Rivierenland niet toegestaan om zonder vergunning in het noorden van de onderzoekslocatie te boren en/of graven (zie afb. 4). Hierdoor zijn drie boringen komen te vervallen. De positie van de boringen is ingemeten met behulp van GPS en meetlinten. De maaiveldhoogte is bepaald aan de hand van het Actueel Hoogte Bestand Nederland.⁴ In totaal zijn er drie boringen geplaatst tot een diepte van ten minste 290 cm –mv en maximaal 500 cm –mv. Voor het boren is gebruikgemaakt van een edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts met een diameter van 3 cm. De bodemopbouw is beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). Het opgeboorde materiaal is in het veld doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

⁴www.ahn.nl

2 Resultaten bureau-onderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke waarden

De onderzoekslocatie ligt op de grens van het westelijke veengebied en het zuidwestelijke zeekelegebied. Tijdens de laatste ijstijd, (het Weichselien, 115.000–10.000 jaar geleden), lag de onderzoekslocatie in de Rijn-Maasdelta (Berendsen 2004). In het Midden-Weichselien werd door deze rivieren grindrijk zand en zavel afgezet, dat gerekend wordt tot de Formatie van Kreftenheye, het Laagterras. Deze afzettingen liggen in de Alblasserwaard tussen de 8 en 14 m –NAP (Markus 1984). Vanaf het Laat-Glaciaal (vanaf 13.000 jaar geleden) tot in het Vroeg-Holoceen, werd door inmiddels meanderende, maar zich nog steeds insnijdende rivieren, op deze zanden en grinden een pakket compacte, zandige klei afgezet. Deze zogenaamde Laag van Wijchen is gevormd door klei die tijdens overstromingen in de riviervlakte werd afgezet en waar vervolgens zand inwaaide.

Lokaal komen op de Formatie van Kreftenheye rivierduinen voor. Wanneer rivierduinen worden afgedekt door jongere sedimenten worden ze ook wel ‘donken’ genoemd. De rivierduinen stammen uit de Jonge Dryas (11.000–10.000 jaar geleden) en hebben veelal de Laag van Wijchen afgedekt. De Jonge Dryas was een koude periode waarin door onregelmatige waterafvoer en het ontbreken van vegetatie rivierzand uit de droge beddingen van de vlechtende rivieren kon stuiven en opwaaien tot duinen (Berendsen & Stouthamer 2001, Berendsen 2004). De rivierduinafzettingen uit deze periode behoren tot de Formatie van Boxtel, het Laagpakket van Delwijnen (De Mulder et al. 2003). In het westen van de Alblasserwaard ligt de top van een donk op ongeveer 2 tot 3,5 m –NAP (Markus 1984). Het is echter niet duidelijk welke donk hier precies bedoeld wordt. Door de hogere ligging zijn deze rivierduinen van oudsher aantrekkelijk geweest voor bewoning. Gezien hun ouderdom zijn rivierduinen in principe vanaf het Laat-Paleolithicum bewoonbaar geweest. Vanaf het begin van het Holoceen heeft bodemvorming kunnen plaatsvinden in de rivierduinen.

In het Holoceen, de huidige warme periode (vanaf ca. 10.000 jaar geleden), steeg de zeespiegel. De grondwaterspiegel steeg met de zeespiegel mee. Daardoor werd tijdens het Boreaal (9000–8000 jaar geleden) en het begin van het Atlanticum (8000–5.000 jaar geleden) veen op het Laagterras gevormd. Dit veen wordt gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop, de Basisveen Laag. Het Basisveen is enkele decimeters dik. Doordat de zeespiegel bleef stijgen, werd het Basisveen vanuit het westen door de zee overstroomd. Daarbij ontstond eerst een brakwatermilieu waarin (lagunaire) klei werd afgezet. Later veranderde dit brakwatermilieu in een waddegebied, achter een kustbarrière met veel openingen (open kust). Het sediment dat hierbij afgezet werd, wordt gerekend tot de Formatie van Naaldwijk, Wormer Laagpakket.

In het Subboreaal (5000–2900 jaar geleden) nam de snelheid van de zeespiegelstijging af. Dit resulteerde in een toenemende aanvoer van zand naar de kust, waardoor de strandwallen zich konden stabiliseren (Berendsen 2004). Het waddegebied achter de strandwallen slibde steeds verder op. Daarnaast bouwde de

kust zich uit doordat westelijk van bestaande strandwallen nieuwe strandwallen gevormd werden. Op deze manier ontstond een gesloten kust. De achter de strandwallen liggende ondiepe lagune werd steeds zoeter, waardoor er op grote schaal veen gevormd kon worden. Dit veengebied werd doorsneden door de verschillende rivierlopen van de Rijn en Maas. De Maas mondde bij Hoek van Holland uit in de Noordzee. Door het geringe verhang en het weinige beschikbare sediment, kenmerken deze rivierlopen in het veengebied zich door smalle beddinggordels en smalle en relatief kleiige oeverwallen. De rivierafzettingen worden gerekend tot de Formatie van Echteld.

In het Subatlanticum (vanaf ca. 2900 jaar geleden) nam de snelheid van de zeespiegelstijging nog verder af. In combinatie met een hogere stormfrequentie zorgde dit voor erosie van de kust. De riviermondingen van de Schelde, Rijn en Maas werden wijder, waardoor het getij via geulen vanuit de estuaria steeds verder landinwaarts kon dringen. Hierdoor werden de hoogveengebieden achter de strandwallen ontwaterd, en trad er inklinking op. Deze inklinking is deels veroorzaakt door de toenmalige bewoners, die de veengebieden ook ontwaterden. Door inklinking kwam het veen op sommige plaatsen zo laag te liggen, dat het werd overspoeld door de zee. Hierdoor werd het veen aangetast en werd er op grote schaal klei afgezet. Deze klei wordt gerekend tot de Formatie van Naaldwijk, Walcheren Laagpakket. De zandige kreekopvullingen behorend bij de kwelders die ontstonden door de inbraken, horen eveneens bij het Laagpakket van Walcheren.

Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) en de provinciale geomorfologische kaart (afb. 7) zijn in de ondergrond op de onderzoekslocatie rivierduinen uit de Jonge Dryas aanwezig. Op de geomorfologische kaart is de onderzoekslocatie niet gekarteerd (afb. 5). Afzettingen van de Alblas worden op de geomorfologische kaart als getij-oeverwal (3K34) weergegeven. Omdat de onderzoekslocatie ook aan de Alblas ligt, is het aannemelijk dat op de onderzoekslocatie ook een getij-oeverwal aanwezig is. Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) is Alblas een getijderek, die actief was van 1200 jaar BP⁵ tot 700 jaar BP. Afzettingen van de Alblas behoren dan ook tot de Formatie van Naaldwijk. In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn een vlakte van getij-afzettingen (2M35), getij-inversieruggen (3K33) en welvingen in getijafzettingen (3L20) aanwezig. Deze afzettingen behoren eveneens tot de Formatie van Naaldwijk. Deze getij-inversieruggen zijn op de provinciale geomorfologische kaart als zeeafzettingen weergegeven. Ze zijn ook op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN; zie afb. 8) als verhoging in het landschap zichtbaar. Op het AHN is ook te zien dat de Stroomgordel van de Alblas ca. 1 m hoger dan de omgeving ligt (Markus 1984). Oorspronkelijk lagen de getijdereken en stroomruggen lager dan de komgebieden/kwelders, maar door inklinking van de komgebieden/kwelders zijn ze nu als ruggen in het landschap zichtbaar. Ten noorden van Alblasterdam is een ontgonnen veenvlakte (1M46) aanwezig.

De onderzoekslocatie is op de bodemkaart niet gekarteerd (afb. 6). Iets ten oosten van de onderzoekslocatie worden aan de Alblas kalkarme poldervaaggronden (eMn86C-III), gevormd in klei, verwacht. Deze worden dan ook op de onderzoekslocatie verwacht. Poldervaaggronden zijn gronden met weinig profielontwikke-

⁵BP: before present, ¹⁴C jaren voor heden waarbij 1950 als referentiejaar wordt genomen.

ling in klei. De moerige ondergrond begint dieper dan 80 cm –mv (De Bakker & Schelling 1989). De ‘e’ in de code betekent dat de afzettingen zijn gevormd in een zoet milieu (Markus 1984), wat bevestigt dat het om rivierafzettingen gaat, en niet om een getijde-oeverwal zoals op de geomorfologische kaart staat. Een grondwatertrap van III betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand binnen 40 cm –mv ligt en de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 80 en 120 cm –mv ligt. Ten noorden van de Alblas worden ook kalkarme poldervaaggronden verwacht, zij het met een grondwatertrap van IV. In de kommen in de omgeving van de onderzoekslocatie komen kalkarme drechtvaaggronden (eMv41C) voor.

2.2 Bekende archeologische waarden

De onderzoekslocatie heeft op de IKAW een middelhoge tot lage trefkans (afb. 9). Op de provinciale verwachtingskaart (afb. 10) is te zien dat de onderzoekslocatie in de historische kern van Alblaserdam ligt, waardoor er een zeer grote kans op archeologische resten en/of sporen uit de Middeleeuwen – Nieuwe Tijd is. Daarnaast ligt de onderzoekslocatie op de stroomrug van de Alblas, waarop volgens Berendsen & Stouthamer (2001) resten uit de Romeinse Tijd en Middeleeuwen bekend zijn. Er staat op de provinciale verwachtingskaart geen trefkans hiervoor aangegeven. De komafzettingen in de omgeving van de onderzoekslocatie hebben volgens de provinciale verwachtingskaart een redelijke tot grote kans op archeologische sporen vanaf de IJzertijd of Romeinse Tijd. Op het rivierduin in de ondergrond kunnen archeologische resten en/of sporen vanaf het Mesolithicum aanwezig zijn.

In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn vier archeologische monumenten aan de Alblas bekend:

AMK-terrein 6.455, monument van hoge archeologische waarde: Ongeveer 600 m ten noordoosten van de onderzoekslocatie, aan de Alblas, is een terrein met sporen van bewoning uit de Romeinse Tijd en Middeleeuwen bekend. De Romeinse nederzetting is in een proefputje van 80 bij 100 cm aangetroffen. De bewoningslaag ligt tussen 60 en 100 cm –mv. Rond 100 cm –mv is veen met veel houtskool aangetroffen. In de proefput werden veel vondsten gedaan, waaronder een wetsteen met een gepolijst vlak, Romeins aardewerk, dierenbeenderen en natuursteen. Later zijn huisplattegronden van enkele graanschuren uit de Midden-Romeinse Tijd aangetroffen. Tijdens het onderzoek werd in de restgeul van de kreek waaraan de nederzetting gelegen was, een deel van een boomstamkano gevonden. Zowel onder als boven de kano werd Romeins importaardewerk aangetroffen. Volgens Archis2 maakt deze vindplaats deel uit van tien tot elf nederzettingen die aangetroffen zijn op de Alblaserwaardse stroomrug. Waarschijnlijk wordt hier de stroomrug Alblas mee bedoeld.

AMK-terrein 72, beschermd monument van zeer hoge archeologische waarde: Ongeveer 780 m ten oosten van de onderzoekslocatie, aan de Alblas, is een terrein met overblijfselen van kasteel Souburgh aanwezig. Dit kasteel stamt uit de Late Middeleeuwen. In 1280 is er nog geen sprake van een kasteel; een akte van 1410 geeft de indruk dat het dan niet meer bestaat. Er zijn minstens drie huizen ‘Sou-

burgh' geweest, en het tegenwoordige huis stamt uit 1857. De vindplaats bevindt zich op een omgracht terrein en is gelegen op een stroomrug.

AMK-terrein 161, beschermd monument van zeer hoge archeologische waarde: Ongeveer 1200 m ten noordoosten van de onderzoekslocatie, op oeverafzettingen van de Alblas, is een huisterp uit de Vroege Middeleeuwen aangetroffen. De huisterp maakt deel uit van een serie van vijf huisterpen. Daarnaast zijn er ook enige vondsten uit de Romeinse Tijd gedaan. De archeologische sporen bevinden zich direct onder de bouwvoor.

AMK-terrein 10.465, monument van hoge archeologische waarde: Ongeveer 1400 m ten noordoosten van de onderzoekslocatie, op een kreekrug aan de Alblas, is een terrein met veel vondsten uit de Romeinse Tijd en Middeleeuwen aanwezig. Op dit terrein heeft nog geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn in Archis2 ook veel waarnemingen en onderzoeken bekend. Hieronder volgt een selectie uit de waarnemingen en onderzoeken:

Onderzoeksmelding 18.532: Ongeveer 20 m ten zuiden van de onderzoekslocatie, is op basis van het bureau- en inventariserend veldonderzoek geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen. Helaas vermeldt Archis2 de reden hiervoor niet. Ook is de bijbehorende rapportage niet op EASY DANS beschikbaar.⁶

Onderzoeksmelding 19.934: Ongeveer 90 m ten zuiden van de onderzoekslocatie heeft een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden. Tot op 5 m –mv is geen rivierduin in de ondergrond aangetroffen. Het veen is vanaf 1,3 m –mv aangetroffen en is onveraard. Op 1,4 à 1,6 m –mv is een gering aantal indicatoren aangetroffen. Deze indicatoren zijn niet ouder dan de 20e eeuw. Er is geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Waarnemingsnr. 24.986: Ongeveer 230 m ten noordwesten van de onderzoekslocatie, aan de noordzijde van de Alblas, is bij een opgraving een laat-middeleeuwse woonheuvel aangetroffen. Het is onduidelijk of de ophoging kunstmatig of natuurlijk (oeverwal) is. Er zijn bewoningssporen vanaf 1250 aangetroffen. Verder is een gave maalsteen uit 15de eeuw, gebruikt voor oliewinning aangetroffen, en een compleet steengoed kruikje uit de Late-Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Ook zijn funderingen, waterputten en grachten/greppels uit Late-Middeleeuwen – Nieuwe Tijd aangetroffen.

Waarnemingsnr. 24.979: Ongeveer 295 m ten noordwesten van de onderzoekslocatie is een Jacoba-kannetje uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd aangetroffen.

Waarnemingsnr. 407.975: Ongeveer 520 m ten noordoosten van de onderzoekslocatie, op een oeverwal van de Alblas, zijn bij een opgraving drie bewoningsfasen aangetroffen. Er is een agrarische nederzetting waarin zowel akkerbouw als vee-teelt werd bedreven, uit 1200-1300 aangetroffen. Verder is een stenen kamercomplex uit het midden van de 14e eeuw gevonden, dat tot de 16e eeuw bewoond was. Mogelijk is rond het midden van 17e eeuw een boerderij gerealiseerd. Een deel

⁶<https://easy.dans.knaw.nl/dms>

van het verkavelingspatroon uit deze periode was nog intact.

Waarnemingsnr. 24.940 Ongeveer 790 m ten zuidoosten van de onderzoekslocatie zijn aan het maaiveld fragmenten Terra Sigillata en andere fragmenten aardewerk uit de Romeinse Tijd aangetroffen. Volgens de beschrijving ligt de locatie op een oude oeverwal in het veengebied.

Samenvattend kan worden gesteld dat de onderzoekslocatie een zeer hoge trefkans heeft op resten en/of sporen uit de Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Daarnaast kunnen volgens de provinciale verwachtingskaart op de oeverafzettingen van de Alblas resten vanaf de IJzertijd aanwezig zijn. Op het rivierduin kunnen resten vanaf het Mesolithicum aanwezig zijn.

2.3 Historische situatie en bouwhistorische waarden

Alblasserdam ligt in de Alblasserwaard, aan de zuidzijde van de Alblas. De onderzoekslocatie ligt in de historische kern van Alblasserdam (afb. 7). Alblasserdam is in de 11e eeuw ontstaan op de oevers van de Noord en de Alblas, toen begonnen werd met de ontginning van het veengebied in het westen van de Alblasserwaard. De oeverwallen van de Alblas en Noord dienden als ontginningsas, waardoor een lintvormig bebouwingspatroon ontstond. De meeste bebouwing groeide langs de noordoever van de Alblas. Door inklinking en hoge rivierwaterstanden werd de Alblas in de 13e eeuw bedijkt. De huidige Polderstraat is dus een 13e-eeuwse dijk. Dit is volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Zuid-Holland (CHW) ook een historische lijn van hoge waarde.⁷ De naam Alblasserdam komt voor het eerst voor in 1447, vóór die tijd vormde Alblasserdam een heerlijkheid met Oud-Alblas. De kerk, waarvan de toren uit de 15e eeuw dateert, stond aan de noordzijde van de Alblas, aan het oostelijke eind van de lintvormige bebouwing. Bebouwing aan de zuidzijde van de Alblas concentreerde zich vooral langs de dijk van de Noord. Pas omstreeks 1814 vormde de *dam* de dorpskom en maakte de Polderstraat ook deel uit van het dorp.⁸

In 1832 was de onderzoekslocatie onbebouwd en in gebruik als (hakhout-)bos (afb. 11). In 1900 was dit nog steeds het geval (afb. 12). De woning in het noorden van de onderzoekslocatie werd rond 1939 gerealiseerd en de schuur rond 1992 (persoonlijke communicatie dhr. W. Paans, Timmerbedrijf Paans).

Volgens Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie zijn er geen rijksmonumenten op de onderzoekslocatie aanwezig. Volgens de site van de gemeente Alblasserdam zijn er geen gemeentelijke monumenten op de onderzoekslocatie aanwezig. Er zijn dus geen bouwhistorische waarden op de onderzoekslocatie aanwezig.⁹

⁷Bron: <http://chs.zuid-holland.nl/>.

⁸Bron: <http://www.cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/documenten/MIPrapporten/gemeentebesrijvingen/Alblasserdam.pdf>.

⁹<http://www.alblasserdam.nl/>

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

De onderzoekslocatie ligt op de grens van het westelijke veengebied en het zuidwestelijke zeeleigebied, in de historische kern van Alblas. Hierdoor is er volgens de CHW een zeer hoge trefkans op resten en/of sporen uit de periode Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Hierbij moet wel worden aangemerkt dat de bebouwing van Alblasserdam zich voornamelijk rond de dam en op de noordoever van de Alblas concentreerde, en de Polderstraat pas rond 1814 bebouwd werd. Verder kunnen door de ligging op oeverwallen van de Alblas resten vanaf de IJzertijd op de onderzoekslocatie aanwezig zijn. Dieper in de ondergrond, op het rivierduin, kunnen resten vanaf het Mesolithicum aanwezig zijn. Dit rivierduin wordt op basis van onderzoek in de omgeving echter niet binnen 5 m –mv verwacht. In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn op de oeverwallen van de Alblas nederzettingen vanaf de Romeinse Tijd bekend. Door de hoge grondwaterstand kunnen zowel anorganische resten (zoals (vuur)steen, aardewerk en metaal), als organische resten (zoals hout en bot) bewaard zijn gebleven. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel. Doordat de afzettingen van de Stroomgordel van Alblas vanaf het maaiveld aanwezig kunnen zijn, is het mogelijk dat het archeologisch niveau al deels verstoord is. Ter plaatse van de huidige bebouwing is de bodem al deels verstoord.

3 Resultaten inventariserend veldonderzoek

3.1 Booronderzoek

Tijdens het verkennende booronderzoek zijn op de onderzoekslocatie in totaal drie boringen geplaatst. De locatie van de boorpunten is weergegeven in afbeelding 13. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1.

Aan het maaiveld is op de onderzoekslocatie tot 30 à 60 cm –mv een opgebracht pakket grijsbruin tot geelgrijs zwak siltig zand aanwezig. Hierin is ook baksteen en puin aangetroffen. Hieronder is zwak zandige klei tot sterk siltig zand aangetroffen, dat overwegend zwak humeus en donker (bruin)grijs van kleur is. Dit pakket zag er over het algemeen rommelig uit en bevatte baksteen, puin en grind. In boring 5 is hierin ook steenkool aangetroffen. In boringen 3 en 6 is hierin ook hout waargenomen. De ondergrens van dit pakket varieert van 130 tot 200 cm –mv. Dit zijn recent vergraven oeverafzettingen. Hieronder is grijze, matig siltige klei aangetroffen. De ondergrens van deze klei varieert van 185 tot 240 cm –mv. Dit zijn komafzettingen. Deze komafzettingen gaan geleidelijk over in bruingrijs zwak kleiig veen, dat geleidelijk overgaat in bruin mineraalarm veen. In boring 6 is een afwisseling van zwak kleiig veen en mineraal arm veen aangetroffen. De ondergrens van de bovenste laag zwak kleiig veen varieert van 200 tot 270 cm –mv. De ondergrens van het mineraal arme veen is niet bereikt, en reikt in boring 6 tot minstens 500 cm –mv. Er zijn dus binnen 5 m –mv geen rivierduinafzettingen aangetroffen.

De aangetroffen oeverafzettingen behoren tot de getijderekree Alblas, de Formatie van Naaldwijk. De oeverafzettingen zijn helemaal vergraven; hierdoor kunnen de afzettingen niet bodemkundig geïdentificeerd worden. Gezien het geringe oppervlak van de onderzoekslocatie kan worden aangenomen dat dit ook op het noordelijke deel van de onderzoekslocatie het geval is. Dit wordt bevestigd door een boring van het milieukundige onderzoek¹⁰ in het noorden van de onderzoekslocatie (zie M2 in afb. 13); hier is tot op een diepte van 250 cm –mv zwak zandige klei aangetroffen, dat puin en baksteen bevatte. Hieronder is tot 300 cm –mv veen aangetroffen.

Samenvattend kan worden gesteld dat de oeverafzettingen van de Alblas op de onderzoekslocatie helemaal vergraven zijn. Het rivierduin is niet binnen 5 m –mv aangetroffen.

¹⁰Bron: M.J.M. Vervoort, 24 januari 2011: Verkennend NEN-bodemonderzoek, Locatie aan de Polderstraat 137 te Alblasterdam, INPIJN-BLOKPOEL Ingenieursbureau, Sliedrecht.

4 Samenvatting en conclusie

De onderzoekslocatie ligt op de grens van het westelijke veengebied en zuidwestelijke zeekleigebied, in de historische kern van Alblas. Hierdoor is er een zeer hoge trefkans op resten en/of sporen uit de periode Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de bebouwing van Alblasserdam zich voornamelijk rond de dam en op de noordoever van de Alblas concentreerde, en de Polderstraat pas rond 1814 bebouwd werd. Verder kunnen door de ligging op oeverwallen van de Alblas resten vanaf de IJzertijd op de onderzoekslocatie aanwezig zijn. Dieper in de ondergrond, op het rivierduin, kunnen resten vanaf het Mesolithicum aanwezig zijn. Dit rivierduin wordt op basis van onderzoek in de omgeving echter niet binnen 5 m –mv verwacht. In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn op de oeverwallen van de Alblas nederzittingsresten vanaf de Romeinse Tijd bekend. In 1832 was de onderzoekslocatie onbebouwd en in gebruik als (hakhout)bos. In 1900 was dit nog steeds het geval. Het woongebouw in het noorden van de onderzoekslocatie is rond 1939 gerealiseerd en de schuur rond 1992. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel. Ter plaatse van de huidige bebouwing is de bodem al deels verstoord.

Tijdens het verkennende booronderzoek is aan het maaiveld een opgebracht pakket aangetroffen. Hieronder zijn tot 130 à 200 cm –mv vergraven oeverafzettingen van de Alblas aangetroffen. Hieronder zijn komafzettingen aangetroffen, die op ca. 185 tot 240 cm –mv overgaan in veen. Dit veen is tot minstens 5 m –mv aanwezig. Binnen 5 m –mv zijn geen rivierduinafzettingen aangetroffen. Door vergraving van de oeverafzettingen is geen bodemkundige classificatie van de oeverafzettingen mogelijk.

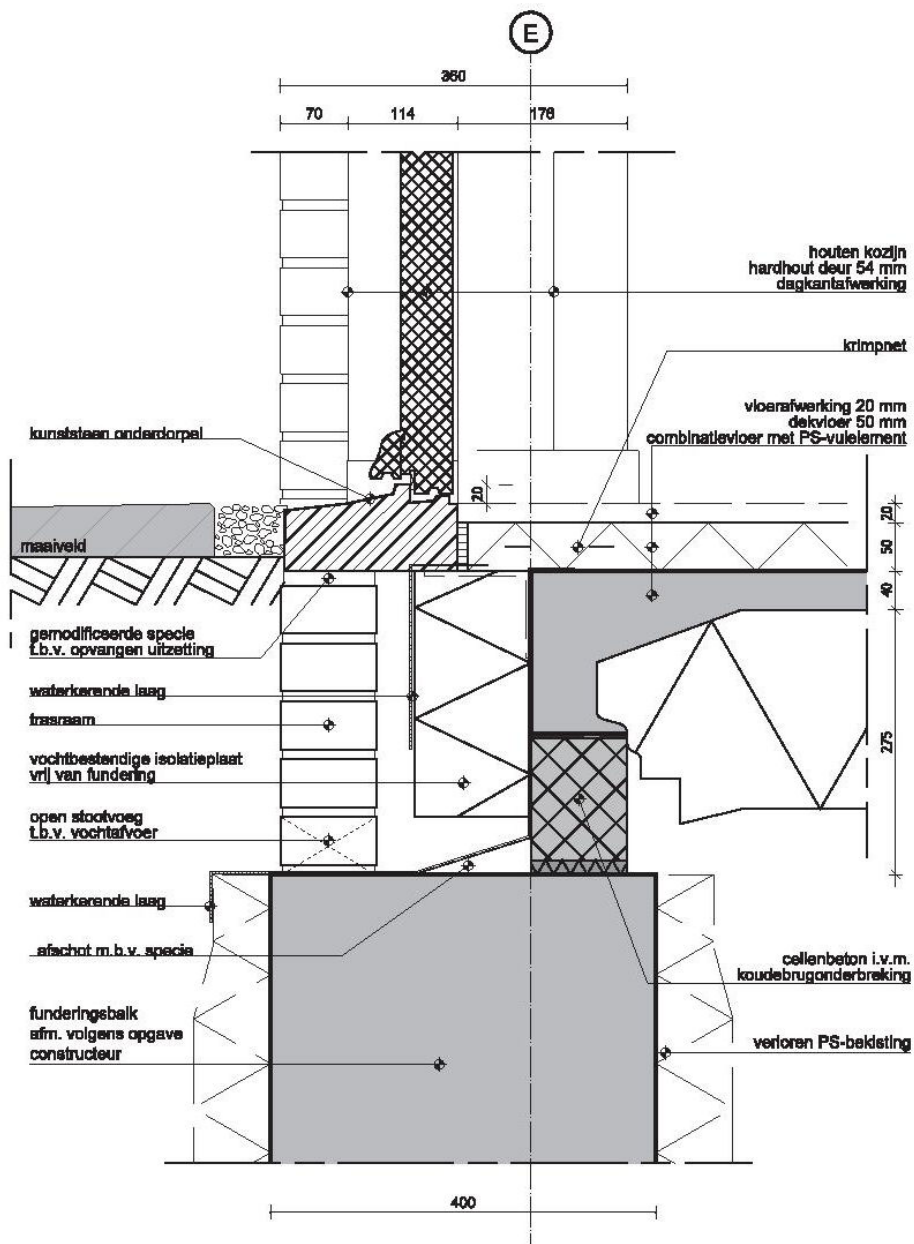
Geconcludeerd kan worden dat door vergraving van de oeverafzettingen het archeologisch niveau reeds verstoord is. De archeologische trefkans voor de periode IJzertijd – Nieuwe Tijd kan dan ook worden bijgesteld naar laag. De ontgraving van de bodem ten behoeve van de nieuwbouw vindt plaats binnen de reeds verstoorde afzettingen. Aangezien rivierduinafzettingen niet binnen 5 m –mv aanwezig zijn, vormt de nieuwbouw geen bedreiging voor mogelijke mesolithische resten.

5 Aanbeveling

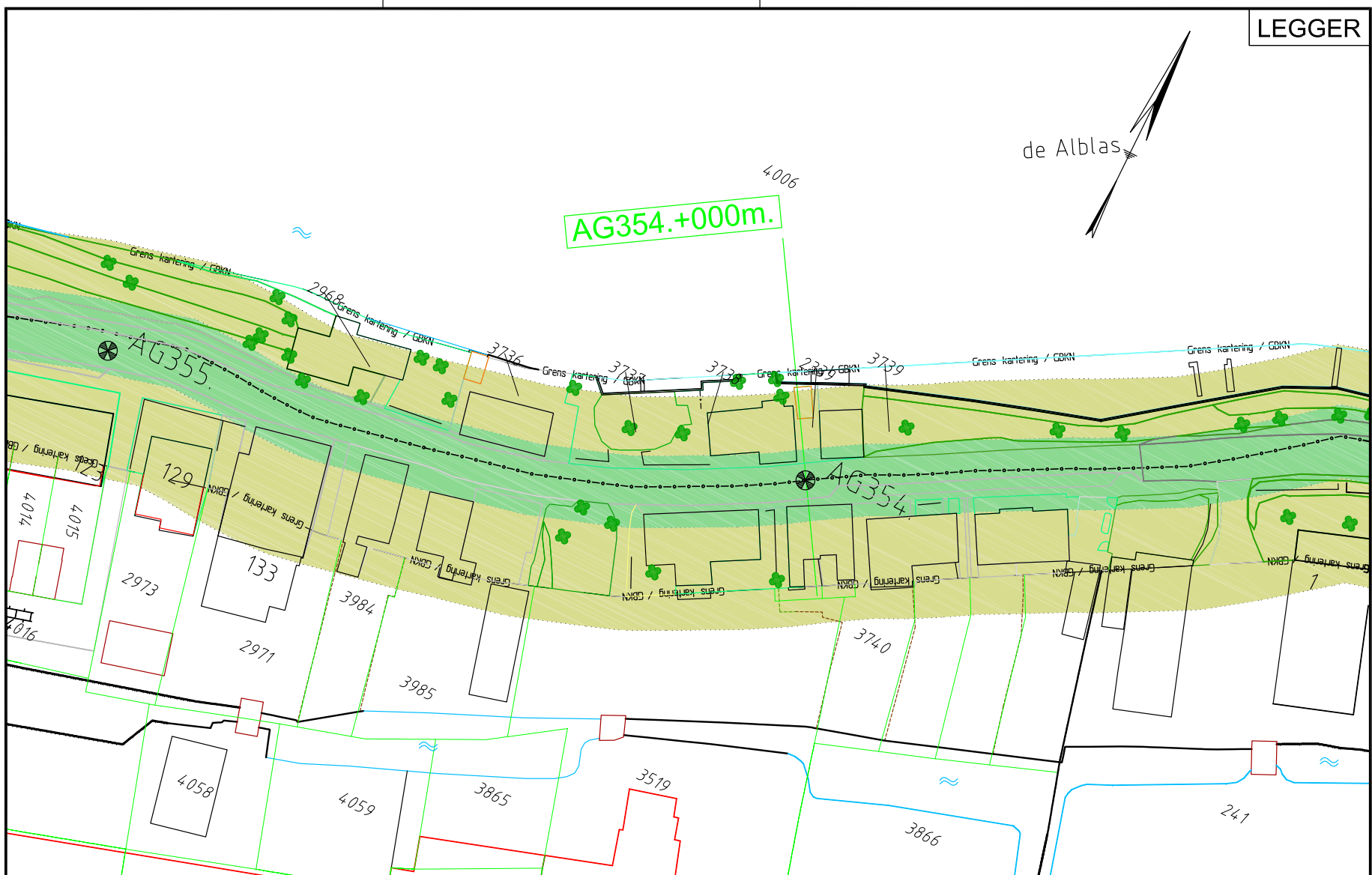
Gezien de lage archeologische trefkans en de geplande verstoringsdiepte wordt geadviseerd de onderzoekslocatie vrij te geven. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Alblasterdam, om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen. De meldingsplicht conform art.53 van de Monumentenwet uit 1988 blijft echter wel van kracht. Mochten bij graafwerkzaamheden op de onderzoekslocatie alsnog archeologische resten en/of sporen worden aangetroffen, dient dit direct te worden gemeld aan de bevoegde overheid.

Literatuur

- Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland; de hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Markus, W.C., 1984. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 38 West Gorinchem*. Wageningen.
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I.L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Afbeelding 3. Detailtekening van de fundering. Bron: Architectenburo Roos en Ros.

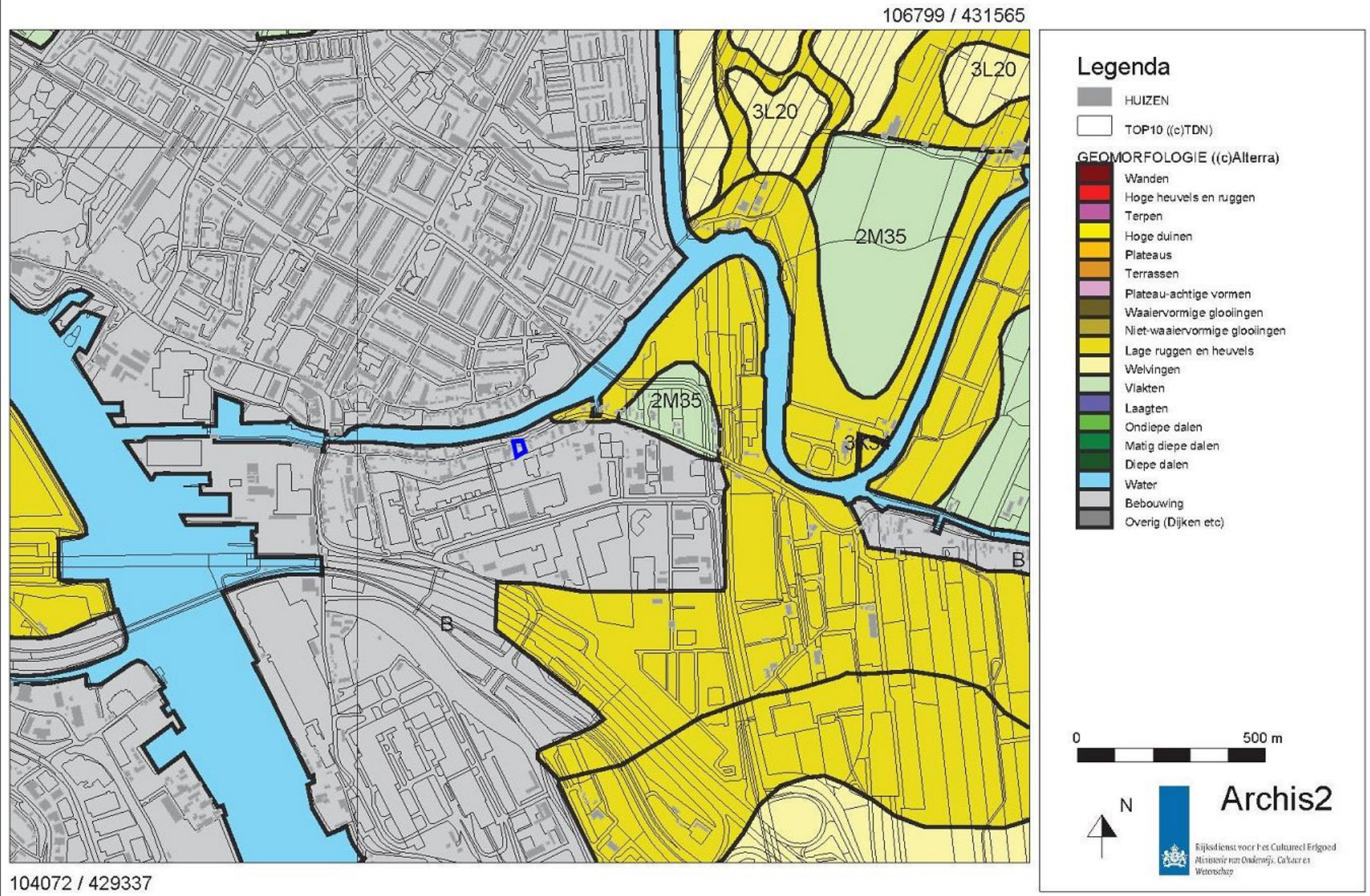
LEGENDA

	Middenkruinlijn		Kernzone		1.00
	Dijkpaal		Beschermingszone		Legger dwp
	Duiker				

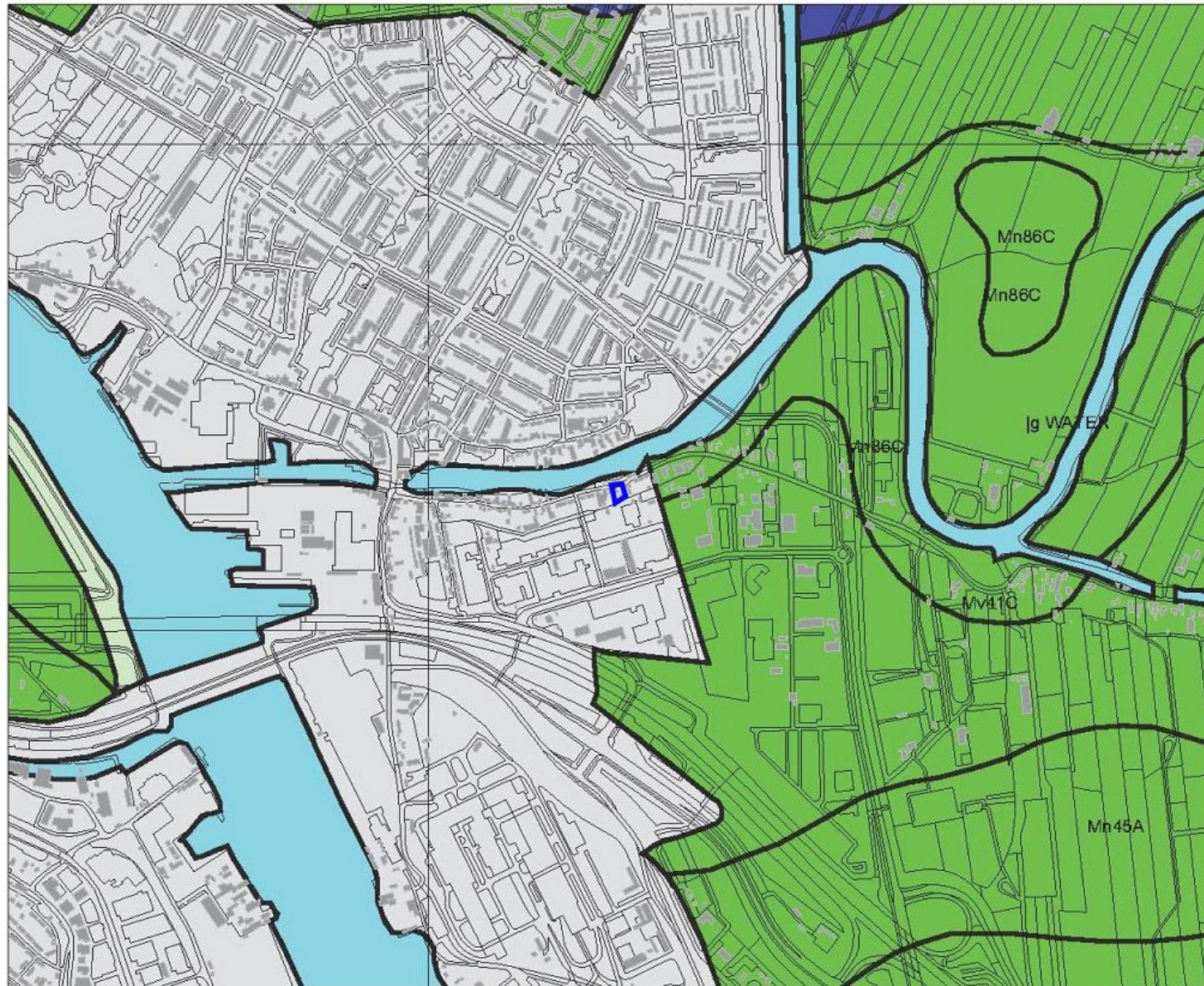
Project: BOEZEM ALBLAS-GRAAFSTROOM (DP AG341.+082m. - DP AG359.+086m.) DP AG354. - DP AG355.			
Onderdeel:	Situatie legger		
Projectnr:	165230Q	Mel 011	Bladen Blachr: 008
Formaat:	A3	Schaal: 1 : 500	Status:
Opnamedatum:	2007	Getekend: T-DDW	Datum: 2010
Behoort bij:	Tekeningnr.:		

Afbeelding 4. Locatie van de waterkering (kernzone) en de beschermingszone waarin niet geboord mag worden zonder vergunning van Waterschap Rivierenland. Bron: Waterschap Rivierenland.

Afbeelding 5. Geomorfologische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

106810 / 431574

104031 / 429304

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- BODEM ((c)Alterra)**
- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviale afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe kelleemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalk lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

0 500 m

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
 Algemeen van Onderwijs, Cultuur en
 Wetenschap

Afbeelding 6. Bodemkaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

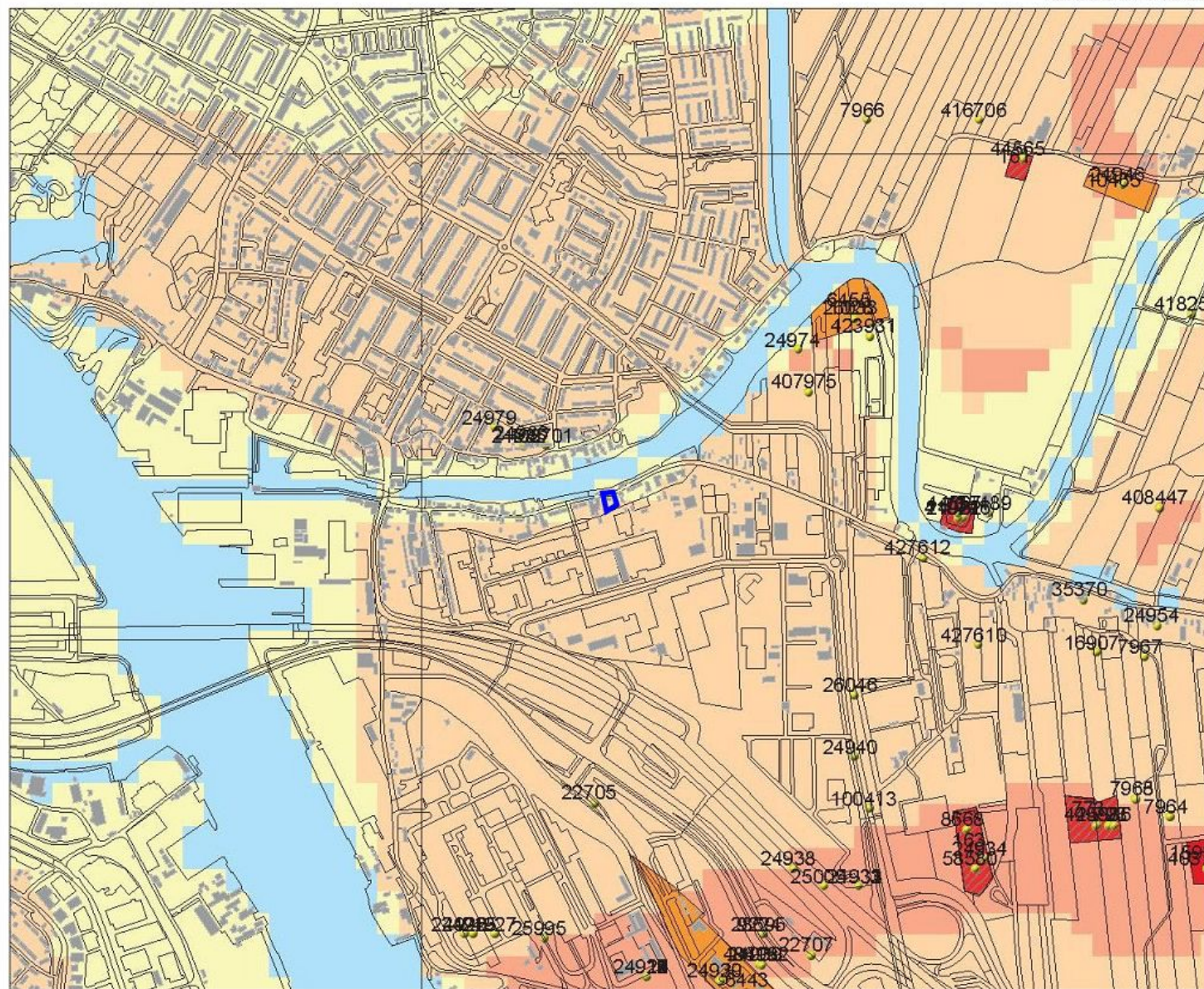

Afbeelding 7. Landschappelijke eenheden en ouderdom mogelijke archeologische resten in de omgeving van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld). Bron: Cultuurhistorische Waardenkaart Provincie Zuid-Holland; <http://chs.zuid-holland.nl/>.

Afbeelding 8. Maaiveldhoogte van de omgeving van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld). Oranje is hoog en blauw is laag. Bron: www.ahn.nl.

106829 / 431586

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

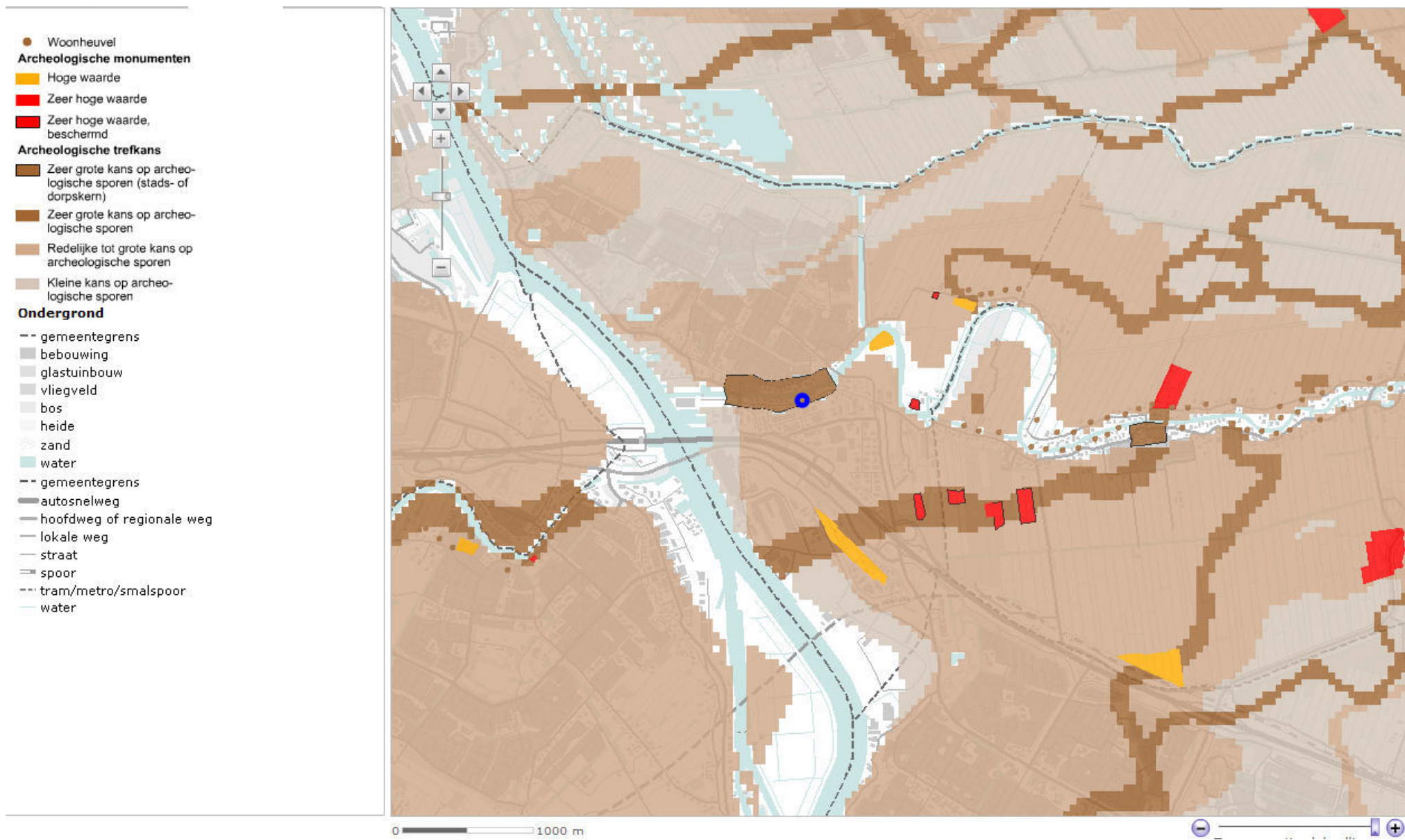

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

104050 / 429316

Afbeelding 9. Archeologische waarden op de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

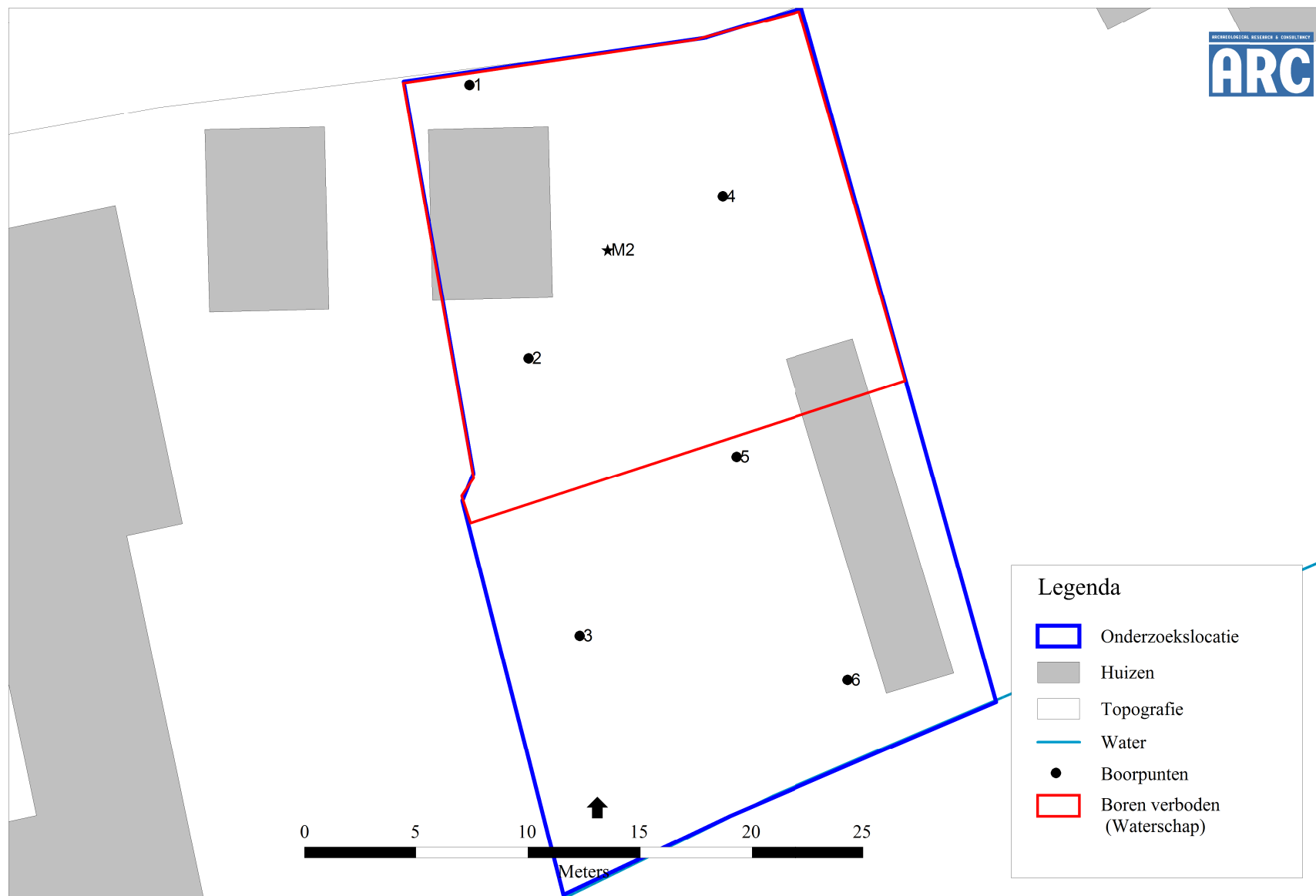
Afbeelding 10. Archeologische trefkans in de omgeving van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) op de provinciale verwachtingskaart.
 Bron: Cultuurhistorische Waardenkaart Provincie Zuid-Holland; <http://chs.zuid-holland.nl/>.

Afbeelding 11. De omgeving van de onderzoekslocatie (omcirkeld) op een kadastrale kaart uit het begin van de 19e eeuw. De kaart is westelijk gericht.
Bron: www.watwaswaar.nl.

Afbeelding 12. De omgeving van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) op een topografische kaart uit het begin van de 20e eeuw. Bron: www.kich.nl.

Afbeelding 13. Locaties van de boorpunten op de onderzoekslocatie. Boringen 1, 2 en 4 zijn door de aanwezigheid van een waterkering van het Waterschap komen te vervallen. De ster M2 geeft de indicatieve ligging van een milieukundige boring aan (zie tekst). © Topografische Ondergrond: TDKadaster, 2007-2009.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	gemeten, GPS
Referentievlak	Normaal Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, actueel hoogtebestand
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	10 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		z1	zwak zandig
K	klei		
V	veen		grind (onderdeel van lithologie)
Z	zand	g1	zwak grindig
		g2	matig grindig
bijmengsel (onderdeel lithologie)			
k1	zwak kleilig		humus (onderdeel lithologie)
km	mineraalarm	h1	zwak humeus
s1	zwak siltig		
s2	matig siltig		
s3	sterk siltig		

boring 3 *RD-X: 105.432. RD-Y: 430.434. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring, guts.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
60 Zs1	grijsbruin	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond. <i>Opmerkingen:</i> baksteen.
70 Kz1	grijs	scherp	<i>Vlekken:</i> matig gevlekt, bruin.
130 Ks3h1g1	grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven. <i>Opmerkingen:</i> hout.
220 Ks2	grijs	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> natuurlijk; Formatie van Naaldwijk.
270 Vk1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> hout; Formatie van Nieuwkoop.
290 Vkm	bruin	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> hout; Formatie van Nieuwkoop.

boring 5 *RD-X: 105.439. RD-Y: 430.442. Maaiveld: -0,50. Boormethode: edelmanboring, guts.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
30 Zs1	grijsbruin	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
100 Zs3h1g2	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven. <i>Opmerkingen:</i> op 1m steenkool, zandige bijmenging, rommelig.
130 Ks3	donker grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, weinig. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven. <i>Opmerkingen:</i> puin rommelig.
200 Ks3	grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Opmerkingen:</i> puin.
240 Ks2	grijs	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> Formatie van Naaldwijk.
250 Vk1	bruingrijs	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> Formatie van Nieuwkoop.
300 Vkm	bruin	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> Formatie van Nieuwkoop.

boring 6 RD-X: 105.444. RD-Y: 430.432. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring, guts.

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
40 Zs1	geelgrijs	scherp	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
50 Kz1h1	donker grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor.
100 Kz1h1g1	donker grijs	geleidelijk	<i>Schelpmateriaal:</i> spoor. <i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Opmerkingen:</i> met zand erdoor, rommelig.
130 Ks3h1	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> hout, basis fosfaatvlekken.
140 Ks3	grijs	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor.
185 Ks2	grijs	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> naar beneden minder siltig; Formatie van Naaldwijk.
200 Vk1	bruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> Formatie van Nieuwkoop.
300 Vkm	bruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> sublaag vk1; Formatie van Nieuwkoop.
360 Vk1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> Formatie van Nieuwkoop.
500 Vkm	bruin	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> hout; Formatie van Nieuwkoop.

Afbeelding 14. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.